

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, доцента,
професора кафедри української філології Царалунги І. Б. про дисертацію
Подолянчук Ольги Володимирівни «Ідіостиль Гната Хоткевича»
(Вінниця, 2021. – 204 с.; обсяг основного тексту – 170 с.; автореф. – 20 с.),
подану до спеціалізованої вченої ради К 11.051.14 у Донецькому національному
університеті імені Василя Стуса для захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

О. В. Подолянчук у дисертації «Ідіостиль Гната Хоткевича»
запропонувала нове й актуальне дослідження мовних аспектів формування
індивідуального авторського стилю митця. Вона піднімає важливі проблеми
лінгвоперсонології – науки, що перебуває на межі психолінгвістики,
соціолінгвістики, етнолінгвістики, комунікативної лінгвістики,
лінгвокультурології та лінгвостилістики.

Дисертантка цілком слушно обумовлює вибір теми наукової розвідки
необхідністю комплексного та поглибленого вивчення в нових суспільних
умовах України мови української художньої літератури шляхом дослідження
ідіостилів визначних українських письменників загалом, і Гната Хоткевича
зокрема (с. 17 дис., с. 1 автореф.). О. В. Подолянчук влучно зауважує:
письменники, як майстри художнього слова, репрезентують самобутнє
мовомислення народу, особисті лексичні пріоритети, авторські деривати,
оригінальні синтаксичні конструкції, переосмислені мовні символи (с. 17 дис.).

Метою дослідження обрано визначення особливостей індивідуального
стилю Гната Хоткевича на різних мовних рівнях (фонетичному,
морфологічному, лексичному та синтаксичному). Вважаємо, що такий підхід,
застосований у праці, вияскравлює засоби моделювання лінгвокультурних
типажів в українському художньому дискурсі кінця XIX – початку XX ст.,
дозволяє авторці охопити всі рівні їхнього представлення.

Структура роботи добре продумана, логічна. Дисертація містить дві анотації (українською та англійською мовами), список публікацій здобувачки, вступ, три розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, список літератури, список джерел і список джерел ілюстративного матеріалу, додаток. Певних уточнень щодо змісту, вочевидь, потребують назви списків джерел, згадані вище. У вступі послідовно сформульовано науковий апарат дисертації, який охоплює всі необхідні структурні елементи (сс. 16–21 дис.).

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження ідіостиллю Гната Хоткевича» (сс. 22–74 дис.) здійснено огляд теоретичних положень та методологічних принципів лінгвістичного опрацювання ідіостиллю Гната Хоткевича. Особливу увагу звернуто на функціонування терміна «ідіостиль» у сучасному мовознавстві, зокрема, у таких фундаментальних наукових розвідках, як: В. Грещука і В. Грещук «Південно-західні діалекти в українській художній мові» (Івано-Франківськ, 2010), С. Єрмоленко «Нариси з української словесності (стилістика та культура мови)» (Київ, 1999), Л. Ставицької «Про термін ідіолект» (Київ, 2009) та ін. Вдало розмежовано поняття «стильова константа» і «стильова домінанта», що стали визначальними у структуруванні дисертаційної роботи О. В. Подолянчук. Як одну із центральних у контексті лінгвоперсонології розглянуто категорію мовної особистості. Тож назва підрозділу 1.1. «Функціонування терміна "ідіостиль" у сучасному мовознавстві» досить вузька і повною мірою не відображає змісту цього підрозділу, в якому окреслено не лише поняття ідіостиллю, але й сутність інших, визначальних для дисертації дефініцій (*ідіолект, текст, мовна картина світу, мовна особистість* та ін.).

Розгорнуту характеристику стану опрацювання творчості Гната Хоткевича оснований на провідних положеннях вітчизняних філологічних студій В. Калашника, О. Криницької, І. Франка та ін. Авторка приділила належну увагу статтям і монографіям, присвяченим вивченню багатогранної діяльності митця, проте доцільно, на нашу думку, було би відокремити літературознавчі і мовознавчі наукові праці, до прикладу, як мовознавчі розвідки потрактовані

роботи дослідників національного літературного процесу: Ф. Погребенника, І. Приходько, Н. Шумило та ін. (с. 61 дис.).

Докладно описуючи сукупність методів і принципів, застосованих для лінгвістичного вивчення ідіолекту письменника, О. В. Подолянчук залучає категорії модальної логіки: *епістемічна, алетична, деонтична модальності* (с. 69 дис.), які дещо переобтяжують текст термінами, порушують ясність викладу матеріалу.

Другий розділ «Мовні домінанти прозових творів Гната Хоткевича» (сс. 75-135 дис.) містить комплексний аналіз народнорозмовних фонетичних, граматичних, лексико-семантичних та фразеологічних особливостей ідіостилю письменника на тлі гуцульського діалекту, який точніше було б назвати *говором* (див., наприклад, словникову статтю *Гуцульський говір* у лексикографічній праці *Українська мова. Енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. Київ, 2000. С. 116-117). На масштабному ілюстративному матеріалі, дібраному з прозових творів Г. Хоткевича, дослідниця послідовно простежує виразні вияви гуцульських говірок. У цьому контексті досить категоричною видається думка здобувачки, не підкріплена посиланнями на конкретні наукові студії: «... не всі мовознавці вважають за необхідне розрізняти діалектизми на фонетичному рівні» (с. 75 дис.), відтак потребує ширшого аргументування.

Істотним постає окреслення фонетичних рис вокалізму і консонантизму в опрацьованих творах, вибудовування системи граматичних домінант ідіостилю письменника. На жаль, дисертанці не вдалося уникнути прикрих помилок при визначенні граматичних форм повнозначних слів, до прикладу, як форми однини потрактовані дієслова *боле, говорє, пале, свете* (с. 89), не впорядковано аналіз квантитативів (с. 86 і с. 89-90 дис.).

Багатством репрезентованих лексем характеризується опис лексико-семантичних особливостей прозових творів Г. Хоткевича, зокрема, весь комплекс зафіксованих гуцулізмів диференційовано за тематичними групами: *номени на позначення осіб за родинними зв'язками і свояцтвом; номени на позначення одягу; номени на позначення господарських споруд* та ін. (загальною

кількістю 14 груп), із-поміж яких певною семантичною і граматичною неоднорідністю вирізняється група *номени на позначення боротьби проти гноблення, несправедливості*, що об'єднує і назви збірних понять (*ватага, гурма, ровта* і под.), і назви осіб за професією, родом занять (*пушкар, розбійник* тощо), і назви конкретних предметів (*пушка, крис*), і назви дій (*підтроюдити, піймати*) (сс. 117-118 дис.).

Грунтовний мовностилістичний аналіз епістолярної спадщини Г. Хоткевича представлено у третьому розділі дисертації «Стильові домінанти епістолярію Гната Хоткевича» (сс. 136–166 дис.). На матеріалі приватних та офіційних листів письменника виявлено і прокоментовано в лінгвокультурологічному, лексичному, структурному, функціональному аспектах мовні засоби ідіостилу митця, визначено домінантні ознаки його епістолярію. Заслуговує на схвалення докладний опис етикетних формул, варіативних звертальних конструкцій, використаних в епістоляріях різних жанрів. Саме завдяки скрупульозній праці О. В. Подолянчук в архівних фондах в науковий обіг уведено обширний фактологічний матеріал, який вичерпно розкриває багатогранну діяльність Гната Хоткевича, дає розуміння специфіки формування індивідуального авторського стилю митця.

Загальні висновки чіткі, обґрунтовані, відповідають поставленим у дисертації завданням, репрезентують усі розділи наукової роботи. Умотивовано визначені перспективи подальшого опрацювання окресленої наукової проблематики. Додаток А «Словник лексем-гуцулізмів, вжитих у творах Гната Хоткевича» характеризується переконливою ілюстративністю і є вдалою спробою конденсованого викладу результатів проведеного дослідження.

Акцентуючи на належному рівні виконання дисертації, ватро звернути увагу на певні дискусійні аспекти опонованої наукової праці, що спонукали нас до висловлення таких міркувань.

1. У першому розділі належним чином сформовано й описано термінологічний апарат дослідження, однак потребує окремого пояснення термін *гуцулізм* (с. 62 дис.), який наскрізно використовує дисертантка у своїй

науковій розвідці. Доцільно було б визначити його основні ознаки, критерії, ареал гуцульського говору, стан опрацювання гуцульських говірок в українських діалектологічних студіях тощо.

2. Важливим для характеристики мовних засобів формування індивідуального авторського стилю є огляд екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників творчості письменника, проведений дослідницею в контексті аналізу лексико-семантичних особливостей ідіостилу Гната Хоткевича (с. 100-101 дис.), проте доречніше було би здійснити такий огляд із ширшим коментуванням щодо мовної дискусії 90-х рр. XIX ст., процесів формування загальнонаціональної української мови, розмістивши його в першому розділі дисертації.

3. Не зовсім умотивованими постають критерії виокремлення розділів, відображені в їхніх найменуваннях: Розділ 2. Мовні *домінанти* прозових творів Гната Хоткевича; Розділ 3. Сильові *константи і домінанти* епістолярію Гната Хоткевича.

4. Певні застереження викликає те, що у другому і третьому розділах бракує посилань на відповідні діалектологічні розвідки мовознавців, які опрацьовували фонетичні, морфологічні, синтаксичні та інші явища говіркового характеру, у т. ч. й у творах українських письменників. Такі надбання провідних фахівців (Б. Кобилянського, О. Горбача, Н. Хобзей, Я. Закревської та ін.) слугували б надійним підґрунтям для отриманих дисертанткою висновків.

На жаль, у тексті рецензованої наукової роботи допущено окремі мовні огріхи: *технічні*: а) пропущено літери (сс. 14, 86, 99 дис.); б) зайві графеми (сс. 83, 94 дис.); в) ініціал і прізвище особи розташовані в різних рядках (сс. 16, 94 дис.); г) різна кількість ініціалів при прізвищах (с. 139, 152 дис.); *стилістичні*: а) повтори тих самих лексем (сс. 28, 63, 111 та ін. дис.); б) тавтологія (сс. 22, 57, 93, 124 та ін. дис.); в) багатослів'я: «вчені та мовознавці» (с. 55 дис.), «вивчав та аналізував» (с. 59 дис.), «науковцями та дослідниками» (с. 63 дис.), «вивчити та дослідити» (с. 124 дис.); г) недоречне

використання пасивних конструкцій: «питання досліджується» (с. 36 дис.), «інновація розуміється» (с. 41 дис.), «проблема... розв'язувалася» (с. 62 дис.) та ін.; *порушення норм милозвучності*: а) чергування прийменників / префіксів *у – в* (сс. 15, 27, 31, 44, 102, 198 та ін. дис.); б) уживання прийменників *з – із – зі* (сс. 32, 43, 55, 95 та ін. дис.); в) використання сполучників *і – й* (сс. 27, 75, 83 дис.).

Загалом оформлення дисертації та списків використаних джерел відповідає чинним вимогам. Імовірно, через недогляд засвідчено: а) назви праць без посилань, зокрема Н. Фатєєвої, В. Вайсгербера (відповідно сс. 37, 47 дис.); б) цитування із вказівкою на номер джерела зі списку літератури, але без зазначення сторінки в ньому (сс. 37, 68, 70 та ін. дис.). Трапляються випадки т. зв. «перепосилання», коли цитують першоджерело, покликаючись на працю іншого вченого (сс. 34, 45 дис.), випадки «нанизування цитат», поданих поспіль, без коментарів дисертантки (сс. 23, 46, 65, 70 та ін. дис.). У списку літератури порушено алфавітний порядок розміщення бібліографії, зокрема, див. наукові роботи під номерами: 1, 5, 19, 48, 70, 202, 232 та ін. У додатку А традиційно розміщують список опублікованих праць за темою дисертації, чого не дотрималася здобувачка при формуванні складових елементів своєї роботи.

Висловлені міркування і зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації. Це самостійне, завершене дослідження, що є вагомим внеском у розбудову українського мовознавства, зокрема, лінгвостилістики, лінгвоперсонології, діалектології. Актуальність теми, введення в науковий обіг значного мовного матеріалу, досягнення поставленої мети, системність викладу, обґрунтовані висновки, свідчать про належний фаховий рівень проведеного дослідження, його вагомість для подальших студій з української мови.

Положення, винесені на захист, апробовані на міжнародних наукових конференціях, звітних університетських конференціях, засіданнях; матеріали дослідження повною мірою відображені в 11-ти одноосібних наукових працях здобувачки, серед яких 6 – у фахових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, 4 – у збірниках матеріалів наукових конференцій України.

Послідовне прочитання дисертаційної роботи Подолянчук Ольги Володимирівни «Ідіостиль Гната Хоткевича», її автореферату, публікацій дає підстави вважати, що наукова праця відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 року (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та №1159 від 30.12.2015 року), а її авторка – Подолянчук Ольга Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри української філології

Хмельницького національного

університету

І. Б. Царалунга

Підпис І. Б. Царалунги засвідчую:

проректор з наукової роботи

Хмельницького національного університету.

доктор технічних наук, професор

О. М. Синюк

19 квітня 2021 року